

CONTRIBUȚIA MILITARĂ A PROVINȚIEI MOESIA INFERIOR LA CUCERIREA DACIEI

Constantin C. PETOLESCU

La 25 martie 101, la Roma, Frații Arvali înălțau rugi (*vota*) cu ocazia plecării împăratului Traian pentru războiul cu dacii: [*pro salute et re dit]u et victoria Imp(era)toris Caesaris Nervae Traiani Aug(usti) Germ(anici)*¹. Împăratul se îndreaptă în grabă spre Moesia Superior², unde erau concentrate impresionante forțe romane: atât armata acestei provincii (legiunile *III Flavia* și *VII Claudia* și numeroase trupe auxiliare), cât și alte unități (legiuni, vexilații) aduse din alte provincii. Comanda forței de invazie, care forțează trecerea Dunării și înaintează prin Banat spre Sarmizegetusa regală, o avea însuși împăratul Traian – secondat de un veritabil stat major format din generali, tehnicieni militari și amici personali (*comites*).

Alte forțe de invazie erau pregătite pe teritoriul provinciei Moesia Inferior. Aici staționau trei legiuni: *V Macedonica* (la Oescus), *I Italica* (la Novae) și *XI Claudia* (la Durostorum); la acestea se adăugau trupele auxiliare ale provinciei. Operațiunile de trecere a Dunării și legătura cu bazele de pornire erau asigurate de escadrele navale proprii ale legiunilor și de flota dunăreană (*classis Flavia Moesica*), eventual și prin legarea unor poduri de vase. Comandantul acestor trupe era guvernatorul provinciei, consularul Manius Laberius Maximus³.

Una din coloanele armatei moesice a pornit fără îndoială din castrul legionar de la Oescus, trecând probabil Dunărea pe un pod (eventual cel identificat între Vidin și Orlea)⁴. Un punct de concentrare poate să fi fost organizat în perimetrul ocupat mai

1. CIL, VI, 2074 (= ILS, 5035; IDRE, I, 4). Cf. R. Paribeni, *Optimus Princeps. Saggio sulla storia e sui tempi dell' imperatore Traiano*, I, Messina, 1926, p. 221; Hanslik, RE Suppl. X (1965), col. 1062; K. Strobel, *Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans* (Antiquitas, I, 33), Bonn, 1984, p. 162.

2. Vezi A. Degrossi, *La via seguita da Traiano nel 105 per recarsi nella Dacia*, Scritti vari di antichità I, Roma, 1962, p. 567-581.

3. Despre M' Laberius Maximus, vezi: PIR², L 9; A. Licordari, în *Atti del Colloquio internazionale AIEGL su Epigrafia e ordine senatorio, Roma, 14-20 maggio 1981*, II (Tituli, 5), Roma, 1982, p. 30. Pentru guvernământul lui Laberius Maximus în Moesia Inferior: B. E. Thomasson, *Laterculi praesidium*, Göteborg, 1984, col. 131, nr. 66.

4. D. Tudor, *Un pont romain ignoré dans la région du Bas-Danube*, Latomus, 20, 1961, 3, p. 501-509; idem, *Podurile romane de la Dunărea de Jos*, București, 1971, p. 17-31 (consideră că pe acest pod a trecut Cornelius Fuscus, în aventura lui nefericită împotriva dacilor). Dimpotrivă, R. Florescu (*Les routes de l'armée romaine pendant la première guerre daco-romaine de 101-102*, în *Istro-Pontica. Muzeul Tulcea la a 50-a aniversare, 1950-2000*, Tulcea, 2000, p. 175-202) susține (p. 175) că pe podul amenajat între Vidin și Orlea a trecut o coloană a armatei lui Traian în primăvara anului 101 (cea de-a doua coloană din scena IV de pe Columnă: aici și mai departe facem referire la lucrarea lui R. Vulpe, *Columna lui Traian, monument al etnogenezei Românilor*, București, 1988).

târziu de orașul Sucidava⁵; de aici, forțele romane au ajuns la Romula, urcând apoi pe Olt; probabil că, înainte de intrarea în munți, guvernatorul și-a stabilit cartierul (probabil chiar *hiberna*) la Stolniceni (*Buridava*)⁶. A doua coloană a pornit din centrul legionar de la Novae; traseul urmat este probabil cel pe care se va amenaja ulterior linia de fortificații cunoscută în literatura arheologică sub denumirea (convențională) de *limes transalutanus*, trecând apoi munții prin pasul Rucăr-Bran. O a treia coloană se va fi constituit pornind din centrul legionar de la Durostorum, dar a trecut Dunărea pe la Carsium, urcând mai întâi pe Ialomița, apoi pe Teleajen (în zona precarpatică au fost amenajate castrele de la Târgșor, Mălăiești și Drajna de Sus) și trecând munții prin pasul Bratocea; acestei grupări de forțe i-a revenit desigur anihilarea sistemului de fortificații din sud-estul Transilvaniei (una din cele mai importante fiind cea de la "Valea Zânelor", Covasna⁷).

Între timp, pe frontul vestic al războiului dacic, împăratul obține victoria de la *Tapae* (ceea ce îi aduce titlul de *imperator II*), apoi înaintează spre sistemul de fortificații din munți. Câteva cetăți cad în mâna romanilor (a se vedea scenele XXV, XXVI, XXIX de pe Columna lui Traian).

Trupele conduse de Laberius Maximus sunt și ele autoarele altor isprăvi, consemnate astfel de Cassius Dio (LXVIII, 9, 4): "Maximus prinsese în acest timp pe sora aceluia [a lui Decebal] și cucerise un loc întărit". Cetatea cucerită ar fi fost, după C. Daicoviciu, cea de la Costești⁸; după H. Daicoviciu, ar putea fi vorba de cetatea de la Tilișca⁹. Acest eveniment a fost pus în legătura cu un episod relatat de o scenă de pe Columnă (XXX); împăratul este reprezentat asistând la deportarea unei femei nobile dace, cu prunc în brațe, care se îndreaptă spre o corabie, fără îndoială pe Dunare; alte femei, înălțându-și copiii în brațe, îi adresează un salut de adio¹⁰.

Între timp, evenimentele iau o întorsătură neașteptată. Astfel, mai multe scene de pe Columnă (XXXI-XLIV) arată lupte în altă parte, în zona dunăreană. Se consideră că regele Decebal a încercat să schimbe soarta războiului, organizând o diversiune¹¹: invazia dacilor aliați cu sarmații roxolani și probabil burii germanici asupra Moesiei Inferioare; se reeditau atacurile de altădată ale geților și sarmaților despre care ne relatează poetul Ovidius, cele ale dacilor și sarmaților din iarna anilor 68-69, ori cele din iarna anilor 85/86 ale dacilor lui Diurpaneus¹². Trecerea Dunării, probabil pe gheață, s-a făcut nu fără incidente: într-o scenă de pe Columnă (XXXI) vedem cum caii și călăreții luptă cu valurile, poate în urma ruperii gheții. Columna ne prezintă, în continuare, doi pileați daci (unul purtând *draco*) și trei catafractari sarmați îndreptându-se spre o cetate, asediată de alți luptători pedestri (XXXII); scena semnifică de fapt atacul

5. Incinta orașului Sucidava (zidurile ridicate cu efortul militarilor, probabil în 179; IDR, II, 189) închidea o suprafață (de plan aproximativ trapezoidal) de circa 18 ha (vezi D. Tudor, *Oltenia romană*⁴, București, 1978, p. 202-205); este posibil ca orașul roman să se fi dezvoltat pe locul fortificației temporare din timpul lui Traian (D. Tudor, *op. cit.*, p. 201).

6. D. Tudor, *Oltenia romană*⁴, p. 270.

7. Valeriu Sârbu - Viorica Crișan, *Angustia*, 4, 1999, p. 71-81.

8. *Istoria României*, I, București, 1960, p. 307.

9. H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, p. 326.

10. Vezi R. Vulpe, *Capturarea surorii lui Decebal*, *Sargetia*, 4, 1966, p. 75-96. Dar H. Daicoviciu (*Portrete dacice*, București, 1984, p. 159) respinge identificarea scenei XXX de pe Columnă cu episodul narat de Cassius Dio (LXVIII, 9,4).

11. R. Vulpe, în *Din istoria Dobrogei*, II. *Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968, p. 85.

12. C. C. Petolescu, în *Symposia Thracologica*, 7, Tulcea, 1989, p. 178-189.

asupra castrelor romane de la Dunărea de jos¹³.

Atacul a luat probabil prin surprindere apărarea subțiată de pe *limes*-ul Moesiei Inferioare (grosul trupelor sale se aflau departe peste Dunăre, *in expeditione*); invadatorii se umplu de prăzi (vezi scena XXXVIII).

Totuși, atacul nu a avut amploarea și intenția pe care i-a atribuit-o un mare istoric al nostru: de a nimici forțele romane rămase în castrele de pe Dunăre și, executând o operațiune de învăluire demnă de mării strategii ai antichității, să ajungă până în Moesia Superioară, punând în primejdie liniile de comunicații ale lui Traian¹⁴. Noi preferăm să urmărim desfășurarea evenimentelor, în relatarea scenelor Columnei: la aflarea vestii, Traian se îmbarcă pe o corabie, probabil la Drobeta, plutind pe Dunăre în jos (scenele XXXIII-XXXV). Probabil că Traian nu a dislocat forțe însemnate pe frontul moesic, pentru a nu primejdui situația pe frontul principal din Dacia; ca dovadă, la lupte participă numai auxiliarii¹⁵. Trupele romane înfrâng pe călăreții roxolani (poate într-o luptă separată), apoi auxiliarii (se disting germanii înarmați cu o măciucă și având bustul nud) atacă pe daci; lupta este cumplită și durează până la căderea nopții (sugerată de *Nox*, personificarea nopții, care își întinde vălul peste câmpul de bătaie: scena XXXVII). Mai spre dreapta, lângă un copac, se văd doi daci asistând pare-se la bătălie: unul este un *tarabostes* (recunoscut după cușma sa), poate comandantul armatei dacilor invadatori. Atacați din toate părțile, dacii sunt învinși; în partea de jos a unei scene (XXXVIII) se zărește un taraboste dac, care-și înfige pumnalul în piept, pentru a nu cădea de viu în mâinile învingătorilor.

Pe locul bătăliei, împăratul Traian va întemeia "Orașul Victoriei" (scena XXXIX); pentru a-l distinge de alte omonime din Imperiu, el a fost denumit *Nicopolis-ad-Istrum*¹⁶. Locul altei bătălii, relatată de următoarele două scene (XL-XLI), este identificat cu platoul de la Adamclisi¹⁷.

Localizarea acestor evenimente în Moesia Inferioară este confirmată de o inscripție de la Epidaurus (în Argolida), ridicată la câțiva ani după victoria împăratului Traian în Moesia: ἀπὸ τῆς Αὐτοκράτορος Νέρβα Τραιανοῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ ἐν Μυοίᾳ νεῖκης¹⁸; lipsa supranumelui *Dacicus*, acordat împăratului de senatul roman către sfârșitul anului 102, arată că este vorba de victoria repurtată împotriva coaliției barbare abătută asupra Moesiei Inferioare în iarna anilor 101-102¹⁹.

După victorie, Traian este salutat *imperator* pentru a treia oară. La această biruință, fără îndoială, se referă o monedă (*aureus*) având pe avers capul împăratului cu legenda *Imp(erator) Caes(ar) Nerva Traian(us) Aug(ustus) Germ(anicus)*; pe revers, un personaj apasă cu piciorul pe genunchiul unui om căzut pe spate, iar deasupra capului acestuia se vede un trofeu²⁰. Între demnitățile împăratului este înscris cel de-al

13. Vezi R. Vulpe, *Din istoria Dobrogei*, II, p. 88 (cu nota 100).

14. R. Vulpe, *St. Cl.*, 6, 1964, p. 211-223; idem, *Din istoria Dobrogei*, II, p. 86.

15. R. Vulpe, *Columna*, p. 81-82, 84.

16. R. Vulpe, *Columna*, p. 84-86. Această identificare este întărită de mărturiile a două izvoare: Ammianus Marcellinus, XXXI, 5,16 (*Nicopolis, quam indicium victoriae contra Dacos Traianus condidit imperator*, "orașul Nicopolis, care a fost întemeiat de Traian, în amintirea victoriei sale împotriva dacilor") și Iordanes, *Getica*, 101 (*quam devictis Sarmatis Traianus et fabricavit et appellavit Victoriae civitatem*, "această cetate a zidit-o Traian după înfrângerea sarmaților și a denumit-o Cetatea Victoriei").

17. R. Vulpe, *Columna*, p. 88-96.

18. *AnnÉp*, 1991, 1450 (= IDRE, II, 370).

19. C. C. Petolescu, *Thraco-Dacica*, 16, 1995, p. 223-226.

20. RIC, II, 70-71. Vezi C. Moisil, *Monedele împăratului Traian referitoare la războaiele cu dacii și cucerirea Daciei* (extras), București, 1929, p. 4.

patrula consulat (cu care Traian fusese investit la 1 ianuarie 101); faptul că împăratul nu poartă încă titlul de *Dacicus*, primit spre sfârșitul anului 102, arată că alegoria de pe reversul monedei de aur simbolizează nu victoria finală asupra lui Decebal, ci mai degrabă biruința din iarna 101/102 împotriva coaliției barbare abătută asupra Moesiei Inferioare²¹.

Suntem de părere, de asemenea, că Traian a înălțat acest trofeu în apropierea celor două monumente (altarul și mausoleul ale cărui urme se află sub actualul tumul) comemorând pe cei căzuți în anii 85-86 (pe timpul războiului lui Domițian cu dacii)²²; ulterior, pe locul acestuia, Traian va ridica impunătorul său monument triumfal, dedicat lui *Mars Ultor*²³. Alături de acest complex comemorativ, Traian ridică de asemenea orașul care-i poartă numele: *Tropaeum Traiani*; actul de fundație pare a fi consemnat de un fragment de inscripție descoperită în ruinele cetății de la Adamclisi (reutilizat ca material de construcție)²⁴.

O parte din cei învinși au făcut act de supunere (*deditio*): astfel, în scena XXXIX, vedem cum împăratul Traian primește închinarea a trei pileați daci; într-o altă scenă (XLIII) sunt prezentați, închiși într-o fortificație romană, nouă prizonieri (cinci pileați și patru comați). Unii dintre aceștia au fost probabil înrolați în armata romană și trimiși cât mai departe de aceste locuri; astfel, un anume *Itaxa, Stamillae f(i)lius Dacus*, din armata Britanniei, primește *honestam missio* la 20 august 127, ceea ce înseamnă că fusese înrolat în 101 sau 102²⁵. Alții au fost colonizați în calitate de tributari²⁶; urmași ai acestora par să fie acei daci menționați în inscripția de la Cetate, lângă Adamclisi, pe timpul lui Marcus Aurelius²⁷.

Totuși, dezastrul atacatorilor nu a fost chiar total, așa cum ne lasă Columna să credem. Astfel, dintr-o scrisoare a lui Pliniu cel Tânăr către împăratul Traian (*Ep.* 74,1)²⁸ aflăm că un anume Callidromus, sclavul lui Laberius Maximus, a fost capturat în Moesia (Inferioară) de către Susagus (desigur o căpetenie sarmată, poate chiar comandantul roxolanilor invadatori), care l-a cedat lui Decebalus. Se poate ca regele dac să fi încercat să propună lui Laberius Maximus să i-l dea înapoi în schimbul sorei sale, capturată de generalul roman; iluziile i-au fost spulberate de decizia împăratului de a trimite pe prințesa captivă în Italia²⁹.

Luptele se reiau în munți, în primăvară; după o serie de înfrângeri, Decebal cere

21. Carmen Maria Petolescu, *Thraco-Dacica*, 10, 1989, p. 225-228.

22. Noi am acceptat ideea că inscripția principală și listele eroilor de pe altar erau menite a păstra memoria celor căzuți împreună cu Cornelius Fuscus în Dacia; cât despre tumul actual, credem că el ascunde resturile unui mausoleu ridicat tot din porunca lui Domițian pe locul unde a căzut Oppius Sabinus. Vezi pentru această ipoteză, mai recent, cartea noastră *Dacia și Imperiul Roman*, București, 2000, p. 117 și urm.

23. Monumentul a fost terminat în anul 109, așa cum rezultă din inscripția inaugurală (vezi IDRE, II, 334, cu consemnarea principalelor surse bibliografice).

24. IDRE, II, 335 (pentru diferite opinii, vezi bibliografia citată). Noi considerăm că inscripția, redactată probabil în termeni identici cu cea de la *tropaeum*, se referă la întemeierea cetății, care va fi primit cu această ocazie rangul de *municipium*.

25. W. Eck, E. Paunov, Chiron, 27, 1997, p. 335-354 (= AnnÉp, 1997, 1779; IDRE, II, 471).

26. Ca pe vremea lui Ti. Plautius Silvanus Aelianus (IDRE, I, 113, r. 11): *ad praestanda tributa..*

27. IDRE, II, 338.

28. Vezi D. Tudor, *Peregrinările sclavului Callidromus*, Studii și articole de istorie, 1956, p. 19-30.

29. Probabil abia acum se petrece episodul deportării sorei regelui, într-un port de la Dunăre; dar, pe Columnă, evenimentul a fost consemnat la încheierea luptelor din toamna anului 101 (scena XXX, în care se prezintă și imbarcarea prințesei dace).

pace. O parte din regatul său (vestul Olteniei, Banatul, Țara Hațegului până la Mureș), inclusiv capitala Sarmizegetusa, rămân sub ocupație romană. Trupele Moesiei Inferioare ocupaseră și ele o parte din Oltenia (la est de Jiu), Muntenia, sudul Moldovei și sud-estul Transilvaniei (cel puțin până la linia Oltului ardelean); ele au fost deocamdată anexate la această provincie³⁰. În castrule de pe linia Oltului și în cele din nordul Munteniei staționează trupe aparținând armatei Moesiei Inferioare³¹.

După cel de-al doilea război dacic (105-106), întreaga Dacie a fost supusă: *universa Dacia devicta est*, cum glăsuiește o inscripție de la Corinth³².

Consemnând opera de cucerire a lui Traian, istoricul Sex. Aurelius Victor (*Caesares*, 13,3) afirmă: *quippe primus aut solus etiam vires Romanas trans Istrum propagavit, domitis in provinciam Dacorum pileatis Sacisque nationibus, Decibalo rege ac Sardonio* ("într-adevăr, primul sau chiar singurul a extins stăpânirea romană peste Istru, fiind supuși în provincie pileații dacilor și neamurile scitice, regele Decebalus și Sardonius"). Este clar că *Dacorum pileati* reprezintă (semnifică) poporul condus de regele Decebal. Pe de altă parte, teritoriul locuit de acele "neamuri scitice" (*Sacae nationes*) asupra cărora domnea Sardonius (care poartă un nume iranian³³) se află la nordul Dunării, iar nu în stepele nord-pontice - deoarece Traian nu a creat o provincie și la nordul Mării Negre. Începe să se contureze ideea că în spațiul geto-dac mai există o formațiune politică, aflată probabil în raporturi de dependență politică față de regatul lui Decebalus; șeful acestei formațiuni era Sardonius, ale cărui teritorii au fost ocupate încă din cursul primului război dacic de trupele Moesiei Inferioare. Acest teritoriu aparținea spațiului geto-dac, dar în cursul secolului I p.Chr. se petrecuseră în acesta importante infiltrări sarmatice (în Muntenia³⁴ și îndeosebi în sudul Moldovei³⁵); se poate, de asemenea, ca în estul (sud-estul) Transilvaniei să se fi păstrat o componentă etnică iraniană mai veche³⁶,

30. Cum rezultă din papirul Hunt, care consemnează efective din *cohors I Hispanorum veterana* aflate *intra provinciam* (se referă la Moesia Inferior) *Piŕolboridavae in praesidio* (în sudul Moldovei, probabil la Poiana) și *Buridavae in vexillatione* (la Stolniceni, jud. Vâlcea). Despre acest important document: R. O. Fink, *Roman Military Records on Papyrus*, Princeton, 1971, p. 217-227, nr. 63 (cu datele bibliografice); vezi și *Izvoare privind istoria României (Fontes ad historiam Dacoromaniae pertinentes)*, I, București, 1964, p. 466-471.

31. Vezi în această privință comunicarea noastră *Les camps de la zone sous-carpathique de la Dacie, in Studien zu den Militärgrenzen Roms*, III. *Vorträge des 13. Internationalen Limeskongresses, Aalen 1983*, Stuttgart, 1986, p. 510-513.

32. IDRE, II, 367.

33. W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, II,2, p. 41 (reimpr. Wien, 1980). Dacă prima silabă intră în componența numelui sarmătilor, partea a doua ne amintește de numele generalului Mardonius, ginerele regelui Darius I al persilor.

34. R. Harhoiu, SCIVA, 44, 1993, 1, p. 41-52; *contra*: Gh. Bichir, SCIVA, 44, 1993, 2, p. 135-170. Vezi și o importantă descoperire de la Ocnița (jud. Vâlcea): M. Babeș, *Ein Tamga-zeichen aus der dakischen Siedlung von Ocnița (Buridava)*, în *Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für Kurt Horedt, Rahden/Westf., 1999*, p. 223-239.

35. Vezi V. Sirbu - V. Bărcă, Istros, 9, 1999, p. 89-98.

36. Ne gândim la etnonimul *Agathyrsus*, purtat de o serie de sclavi sau liberti, în inscripții, îndeosebi de la Roma și din Italia: nu mai puțin de 25 de mențiuni, strânse de K. Patsch, *Der Kampf um den Donauraum unter Domitian und Trajan* (Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa, V,2), Viena, 1937, p. 123-125; adaugă: *Année Épigraphique* 1975, 82; 1977, 53; 1981, 639; 1984, 277; 1995, 82 (adn.). Cel puțin două dintre aceste epigrafe se pot data cu destulă precizie: CIL, XIV, 2161 dedicată împărătesei Plotina, de un *Agathyrsus, Aug(usti) lib(ertus)*; *AnnÉp* 1981, 639 (anul 123); altele pot fi datate fără teamă tot în secolul al II-lea. Este posibil ca prizonieri de război luați din această zonă cu ocazia campaniei lui Laberius Maximus, transformați în sclavi, să fi primit numele (de rezonanță istorică) de *Agathyrsus*, tot așa cum cei capturați de armatele care au luptat contra lui Decebal vor purta numele generic de *Geta* sau *Dacus* (vezi IDRE, I, p. 224; II, p. 510, indici).

puternic tracizată³⁷.

De altfel, după sinuciderea regelui Decebalus (scena CXLV), continuă să existe, în partea de răsărit a Transilvaniei, focare de rezistență. Reținem astfel o scenă (CLI), care redă o ultimă luptă: în fața unei așezări întărită cu zid de piatră cioplită și palisadă, un grup de daci și sarmați (recunoscuți după coifurile lor conice), luptă cu disperare împotriva soldaților romani. Poate fi vorba de niște aliați ai regelui Decebal, sosiți prea târziu, dar mai degrabă de luptătorii daco-"sciți" din stăpânirea lui Sardonius. Această cetate poate fi identificată, cu titlu de ipoteză, cu cetatea de la "Valea Zânelor" (Covasna)³⁸.

S-ar părea, prin urmare, că forțele Moesiei Inferioare au distrus și o altă formațiune politică, daco-sarmată, aliată dar diferită de regatul lui Decebalus. Așa s-ar explica de ce în anul 106, după înfrângerea și sinuciderea regelui, aceste teritorii (sud-estul Transilvaniei, estul Olteniei, Muntenia, sudul Moldovei) nu au fost anexate provinciei *Dacia*; ele au rămas în continuare în componența provinciei Moesia Inferior. Abia după reorganizarea provincială înfăptuită de împăratul Hadrian (în anul 118), teritoriile în discuție au format o nouă provincie: *Dacia Inferior* (dar cuprinzând de fapt numai estul Olteniei și sud-estul Transilvaniei, deoarece cea mai mare parte a Munteniei și sudul Moldovei fuseseră abandonate)³⁹.

LA CONTRIBUTION DE L'ARMÉE DE MOESIA INFERIOR À LA CONQUÊTE DE LA DACIE

Résumé

Au cours de l'année 101, l'armée de Moesia Inferior, sous le commandement de Manius Laberius Maximus, occupa les territoires daces situés en face du *limes* de cette province: l'est de l'Olténie actuelle, la Valachie et la Moldavie méridionale. Après l'échec de l'invasion des populations transdanubiennes (Daces et Sarmates) en Mésie Inférieure pendant l'hiver de 101/102, l'armée mésique pénétra aussi dans le sud de la Transylvanie. Après la paix de 102, ces territoires restent sous l'occupation militaire de cette province. En 117, la Valachie et la Moldavie méridionale seront abandonnées; en échange, le territoire de l'est de l'Olténie et le sud-est de la Transylvanie seront organisés dans une province à part: *Dacia Inferior*.

37. Este sugestiv numele veteranului *Itaxa*, care servise în armata provinciei Britannia, lăsat la vatră în anul 127 (vezi *supra*, nota 25). Numele său este iranian (vezi datele preluate de noi, după editorii diplomei, în IDRE, II, 472), dar *constitutio* imperială consemnează că era dac.

38. Vezi *supra*, nota 6.

39. Despre această provincie, vezi mai nou: C. C. Petolescu, *Provincia Dacia Inferior (Malvensis). Discuții și ipoteze*, în Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie-Istorie, 12, 2000, p.74-79.